Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 27. november 1962 kl. 10.

Møtet ble ledet av nestformannen, R ø i s e l a n d .

Til stede: Leirfall (for Braadland), Kjøs, Langhelle, Flem (for Langlo), John Lyng, (for Erling Petersen) Jakob Pettersen, Røiseland, Rakel Seweriin, Hambro (for Bergesen), Borgen, Borten og Treholt.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lange og statsråd Aase Bjerkholt.

Dessuten ble følgende embetsmenn fra Norsk Utviklingshjelp gitt adgang til møtet: byråsjef Erik Nord og sekretær Arnesen.

Fung. formann: Kartet er sendt rundt, og som ein ser, skal utanriksministeren gi ei orientering om *avtalen om Tanganyika-prosjektet.* Eg gir ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg har bedt statsråd Aase Bjerkholt komme her og gi denne redegjørelsen, for det er statsråd Bjerkholt som har deltatt i de nordiske forhandlingene som har ført til denne avtalen, og jeg går ut fra at komiteen ikke har noe imot at hun redegjør for saken.

Fung. formann: Eg gir då ordet til statsråd Bjerkholt.

Statsråd Aase Bjerkholt: Tanganyika-avtalen er nå kommet så langt at den kan undertegnes i første halvdel av desember. Det har vært vårt ønske at den skulle bli forelagt Stortinget før den blir undertegnet og trer i kraft, men avtalen ble først for en uke siden godtatt av den tanganyikanske regjering, slik at det ikke har vært mulig å få den forelagt for Stortinget i denne sesjon.

Avtalen binder ikke de nordiske land til å yte noe bestemt beløp til dette senter, og det slås uttrykkelig fast i avtaleutkastet at de nordiske land skal yte sin støtte innenfor rammen av de beløp som de nordiske parlamenter måtte bevilge, slik at spørsmålet om bevilgninger naturlig vil komme opp i forbindelse med hvert års budsjettbehandling. Men jeg forstår at utenriksministeren etter konferanse med utenrikskomiteens formann har funnet det hensiktsmessig at det blir gitt en redegjørelse for avtalen her på dette møte.

Initiativet til avtalen med Tanganyika er tatt av Nordisk Råd, og arbeidet er blitt utført av den nordiske ministerkomiteen som ble oppnevnt etter Nordisk Råds ønske.

En av de oppgaver Ministerkomiteen har sett på, er å prøve en felles nordisk innsats i Afrika. På vårt møte den 12. september i fjor anbefalte vi overfor regjeringene at man skulle undersøke mulighetene for en innsats i Tanganyika. For å kunne avgjøre hvilket land i Afrika som man burde konsentrere seg om, hadde vi på forhånd nedsatt et ekspertutvalg som hadde tatt for seg fem afrikanske land, nemlig

Ghana, Nigeria, Sierra Leone, Sudan og Tanganyika. Ekspertgruppen hadde kontakt med en del av FN's særorganisasjoner og det britiske samveldedepartement, og gruppen anbefalte enstemmig Tanganyika som det mest egnede land for en felles nordisk innsats.

Tanganyika ble selvstendig den 9. desember i fjor, altså for snart et år siden. Landet er omtrent tre ganger så stort som Norge, og har 9 millioner innbyggere. Ca. 90 pst. av befolkningen ernærer seg ved jordbruk. I 1950 regnet en med at over 90 pst. av befolkningen var analfabeter. I dag regner en med at det er skolemuligheter for bare 50 pst. av barna i skolepliktig alder, vesentlig guttene. Tanganyika er etter alt å dømme det økonomisk og undervisningsmessig minst utviklede land av de fem land som vi undersøkte. Også når det gjelder lovet og mottatt internasjonal hjelp ligger Tanganyika dårlig an. På den annen side er det, så vidt vi kan bedømme, politisk stabilitet i Tanganyika, og det er gode utsikter til at landet kan unngå de rasekonflikter som plager flere av de andre afrikanske land, av befolkningen på 9 millioner er det bare ca. 20 000 hvite.

Etter drøftelser i Regjeringen ga Utenriksdepartementet 1. oktober i fjor sin tilslutning til at det ble sendt en ekspertdelegasjon til Tanganyika for å studere og diskutere med de tanganyikanske myndigheter mulighetene for en felles nordisk bistand innen undervisningssektoren. Som norske medlemmer av delegasjonen ble den gang utpekt rektor Hjalmar Seim og fylkeslege Hallvard Lid. Etter at Ministerkomiteen tok kontakt med den daværende statsminister Nyerere, besøkte delegasjonen Tanganyika i februar 1962.

Delegasjonen hadde samtaler med myndighetene der nede og fikk en bred redegjørelse for Tanganyikas økonomi og deres vanskeligheter på utdannelsessektoren og på helsesektoren. Delegasjonen fant at et nordisk hjelpetiltak burde ligge innenfor rammen av Tanganyikas treårs plan. Den understreket sterkt at Tanganyikas økonomi var så anstrengt at en neppe kunne regne med at landet kunne yte synderlig bidrag til prosjektet. Delegasjonen foreslo videre at hjelpen til Tanganyika burde gis på regional basis, og at den burde konsentreres i ett distrikt, slik at de forskjellige tiltak kunne koordineres. På denne måten ville en også få et hurtigere resultat, og det ville være lettere å administrere. På denne bakgrunn foreslo delegasjonen at de nordiske land tilbød Tanganyika, innenfor et begrenset geografisk område, å opprette et nordisk-tanganyikansk senter som skulle omfatte en landbruksskole, en høyere almenskole og et helsesenter, og slik at man eventuelt senere kunne utvide senteret til å omfatte også andre utdannelsesinstitusjoner. Delegasjonen antydet videre at de nordiske land skulle regne med et samlet beløp på 14 mill. kroner i en treårsperiode 1962–1964 for anlegg og for drift. Videre at kostnadene for prosjektet skulle fordeles mellom de nordiske land i overensstemmelse med den bidragsskala som ligger til grunn for landenes FN-bidrag, slik at Danmark betaler 4/20, Finland og Norge 3/20 hver, det blir til sammen halvparten, og Sverige den andre halvparten.

Den nordiske ministerkomite ga sin tilslutning til dette forslag og sendte det over til regjeringene, som også ga sin tilslutning.

I St.prp. nr. 120 har Regjeringen redegjort nærmere for planene om en nordisk innsats i Tanganyika, og Stortinget bevilget i mai i år 250 000 kroner til en del engangstiltak som også var foreslått av delegasjonen som hadde vært der nede, og ble støttet av Ministerkomiteen.

Så ble det i august i år sendt en ny ekspertdelegasjon ned for mer konkret å forhandle med Tanganyika om *hvor* og *hva*. Som norsk representant deltok professor Aresvik, som er varamann i Norsk Utviklingshjelps styre. Delegasjonen hadde spesielt som oppgave å komme med forslag om hvor prosjektet skulle ligge, og den skulle utarbeide forslag til utbygging. Etter grundige drøftelser med regjeringen der nede ble man enige om at prosjektet burde ligge i Kisarawa-distriktet i nærheten av hovedstaden Dar-es-Salaam – bare noen få mil fra hovedstaden. Denne plassering vil ha flere fordeler: Distriktet har gode muligheter for utvikling av jordbruket, kommunikasjonene er gode, og det er hverken jordbruksinstitutt eller helsesenter i dette område før. Det ble utarbeidet en detaljert plan for oppbyggingen.

Rapporten fra delegasjonen og utkastet til avtale mellom Norden og Tanganyika ble godkjent av den nordiske ministerkomite på et møte 24. september i år. Avtaleutkastet var da på forhånd blitt gjennomgått av de respektive lands utenriksdepartementer og er også blitt gransket av en engelsk jurist som er ekspert på tanganyikansk lovgivning. Utkastet ble så i siste omgang sendt Tanganyikas regjering til endelig uttalelse og eventuell godkjennelse. Regjeringen i Tanganyika foreslo enkelte mindre endringer, som så ble foretatt, og godkjente pr. telegram 19. november i år avtaleutkastet. Noen dager tidligere hadde Stortinget bevilget 2,5 mill. kroner til Tanganyika-prosjektet til rådighet for 1963.

Som tidligere nevnt, skal prosjektet bestå av tre institusjoner – et landbruksinstitutt, en høyere almenskole og et helsesenter. Helsesenteret skal samtidig være underavdeling for det medisinske opplæringssenter i Dar-es-Salaam, og undervise sykepleiepersonale i – skal vi kalle det – rural medicine – i distriktsmedisin. Avtalen fastslår for øvrig hva slags bidrag som skal ytes fra de nordiske land og fra Tanganyika. Den inneholder bestemmelser om administrasjonen av senteret. I et eget avsnitt er det etter ønske fra Tanganyika tatt inn utførlige bestemmelser om de rettigheter prosjektet og det utsendte personell skal ha, og så selvfølgelig bestemmelser om ikrafttreden og gyldighet. Det er forutsetningen at avtalen skal tre i kraft 1. januar 1963.

For de nordiske land har det vært et grunnleggende prinsipp at hjelpeprosjektet ikke bare skal innpasses i den tanganyikanske regjerings planer, men at det også skal koordineres med andre nasjonale og internasjonale hjelpetiltak i Tanganyika. De delegasjoner som har besøkt Tanganyika, har derfor hatt kontakt med FN's stedlige representant under utarbeidelsen av planene. For å kunne sikre den best mulige kontakt og koordinering også i fremtiden, har en funnet det hensiktsmessig å knytte FN's stedlige representant til prosjektet ved å gjøre vedkommende til medlem av det stedlige rådgivende utvalg som ifølge avtalen skal opprettes. På denne måte skulle en kunne sikre seg at FN's hjelpeprogram til stadighet er informert om arbeidet ved prosjektet, samtidig som prosjektet holdes

underrettet om og kan tilpasse sitt arbeid til andre hjelpeprosjekter som måtte bli satt i gang i Tanganyika. Denne fremgangsmåten er formodentlig viktig for at hjelpen til utviklingslandene skal bli mest mulig effektiv også når man inngår direkte avtaler.

Et annet viktig prinsipp som en har måttet ta standpunkt til i avtalen, er i hvilken utstrekning mottakerlandet Tanganyika skal bidra til finansieringen av senteret. Det er en alminnelig oppfatning at det er en fordel om mottakerlandet er delaktig både når det gjelder utgiftene til oppbygging av et senter og til finansieringen av den daglige drift. Men Tanganyikas økonomi er så anstrengt at dette ikke ville være rimelig i en stor utstrekning. De nordiske land har derfor i avtalen påtatt seg å bestride finansieringen av reisingen av senteret, anskaffelse av utstyr, og også å bestride utgiftene i forbindelse med driften og administrasjonen av senteret i den nærmeste tid fremover. Tanganyika vil på sin side stille det nødvendige landareal til disposisjon og det vil sørge for elektrisitet, vannforsyning og bygging av veier til senteret. Tanganyika skal videre yte bistand ved rekrutteringen av det lokale personale.

Det er hensikten at ansvaret for administrasjonen og driften av senteret skal overføres til Tanganyika så snart det er råd. En må imidlertid regne med at det kan gå atskillige år før dette helt ut lar seg gjøre. For å forberede overgangen til tanganyikansk drift av senteret allerede fra begynnelsen av, skal det ifølge avtalen opprettes et rådgivende utvalg ved senteret, hvor foruten de nordiske administrasjonssjefer ved prosjektet og FN's representant også representanter for den tanganyikanske administrasjon for landbruk, helse og undervisning og for de lokale distriktsråd skal være medlemmer. På denne måte vil de tanganyikanske representanter allerede fra begynnelsen av være med på oppbyggingen og driften av senteret og gradvis få erfaring, inntil de kan overta det selv.

Når det gjelder prosjektets administrasjon, skal det opprettes et nordisk styre på samme måte som for det skandinaviske undervisningssykehuset i Korea. Det nordiske styret skal ha fullmakt til å gjennomføre de nordiske lands plikter og oppgaver i henhold til avtalen. Senteret skal ledes av en direktør som skal være bosatt på stedet. På grunn av den tanganyikanske lovgivning er det nødvendig å opprette et tilsynsutvalg hvor en tanganyikaner og senterets direktør skal være medlemmer. Dette tilsynsutvalget skal stå som eier av senterets eiendom. Videre skal det, som jeg tidligere har nevnt, opprettes et rådgivende utvalg. Dette utvalget skal bl.a. behandle og avgi uttalelser om budsjettforslagene. Avtalen er som nevnt forutsatt å skulle tre i kraft 1. januar 1963 og skal gjelde for fem år. Avtalen kan oppsies med ett års varsel. Det er meningen at det danske medlem av Ministerkomiteen, økonomiminister Kjeld Philip, den 10. desember skal reise til Tanganyika for å undertegne avtalen på de nordiske lands vegne.

Norsk Utviklingshjelp har hele tiden vært holdt underrettet og vært konsultert om prosjektet, og Regjeringen har etter forslag fra Norsk Utviklingshjelp oppnevnt som norske medlemmer til det nordiske styre – det er foreløpig et interimsstyre – rektor Hjalmar Seim og fylkeslege Lid, med professor Aresvik som varamann. To av disse sitter dessuten som medlemmer av styret i Norsk Utviklingshjelp.

Det bør også nevnes at i forbindelse med avtalen med Tanganyika vil det også bli inngått en avtale mellom de nordiske land om denne sak, og denne internordiske avtale følger de samme retningslinjer som avtalen mellom de nordiske land i forbindelse med opprettelsen av det skandinaviske undervisningssykehus i Korea.

Jeg har nevnt fordelingsnøkkelen for utgiftene, at Norge og Finland hver yter 3/20 av utgiftene, Danmark 4/20 og Sverige 10/20. Det fastsettes i avtalen at hvert av de fire land skal utpeke to representanter og en varamann til det nordiske styre. Styret skal være ansvarlig for gjennomføringen av avtalen. Spørsmål av prinsipiell natur og budsjettforslag skal forelegges regjeringene til formell godkjenning. Styret ansetter direktøren for prosjektet i Tanganyika. Det blir opprettet et sekretariat for styret. Dette sekretariat er besluttet lagt til Stockholm – for ordens skyld vil jeg nevne at sekretariatet for Korea-sykehuset ligger i Oslo. Det er for øvrig meningen at man skal tilstrebe størst mulig koordinering av virksomheten ved at de nasjonale utviklingshjelpeorganer blir benyttet ved rekruttering av eksperter og andre tjenester til prosjektet, og blir trukket med i det praktiske arbeidet i den utstrekning styret har bruk for det.

Formannen: Eg takkar statsråden for orienteringa. Er det nokon som ønsker ordet?

Borten: Jeg forstår det slik at den formelle eiendomsretten til senteret skal ligge hos styret. Er det slik å forstå at Tanganyika stiller eiendom gratis til disposisjon for senteret og til utbyggingen av en landbruksskole etc.?

Statsråd Aase Bjerkholt: Tanganyika stiller bruksretten til landområdet til rådighet i 33 år til en minimal leie.

Borten: Er det staten som eier grunnen eller er det en privatmann? Det er jo som oftest det siste i de landene.

Statsråd Aase Bjerkholt: Det er staten så vidt jeg husker – det er den tanganyikanske stat som eier den.

Fung. formann: Fleire har ikkje bede om ordet. Då vil eg takke for orienteringa og spørje om det er nokon som har andre saker å legge fram før vi sluttar. – Det ser ikkje ut til å vere det, og møtet er heva.

Møtet hevet kl. 10.25.